

18, 1916, s. 10). I *Sverges runinskrifter* uttalar sig Brate åter i frågan. Han skriver om U 792: »Denna inskrift vittnar ju, att huvudsyftet för varingarne var att i kejsarens tjänst förvärva ägodelar, men får ännu större intresse genom att uppgiften bekräftas om samme man i en ryktbar runinskrift i själva Grekland.» Hur djärv Brates tanke i verkligheten är, torde tillräckligt tydligt framgå av att i det namn som Brate uppfattar som **ha[urs]a** endast en runa är säker, nämligen runföljdens första **a**. Det är knappast troligt, att ristningsytan på detta parti har skadats avsevärt sedan Brates besök sommaren 1913. Bevarade ristningsspår tala snarast emot Brates supplerings.¹ Under sådana omständigheter måste en sammanställning av Ulunda-stenens inskrift och Pireus-lejonets avvisas.

Tolkningen av inskriftens tredje namn, **kabi**, är likaledes förknippad med vissa svårigheter. Dieterich skriver i *Runenwörterbuch* (1844), s. 149: »**Kabi** ..., ein Mannsname, Kämpe, isl. *kappi*, Kämpfer, Held ...»; Bugge diskuterar tre möjligheter att tolka namnet (*Runverser*, s. 137): »**kabi** kan ... være *Kappi*, Ordet, der betyder 'Kjæmpe', brugt som Navn. Som Navn findes i Tydskland *Campo*, *Cempho*. Samme Navn i det østlige Norge i Stedsnavnet *Kappastaðir* (Røde Bog 461). Men **kabi** kan ogsaa være *Kabbi* ... I Norge i Gaardnavnet *Kabbaruð* paa to Steder i det østlige Norge ... Endelig kunde **kabi** være *Kampi*, der undertiden forekommer som Navn.» Vilket av dessa namn, *Kappi*, *Kabbi* eller *Kampi* som ristaren har åsyftat är omöjligt att med bestämdhet avgöra.

I *Monumenta Sveo-Gothica* berör Celsius den ovanliga skrivningen **ptina** och konstaterar: »Error sculptoris est, pro *pina*». Stephens påpekar, att »the singular lispings **ptina** is also very curious» (*ONRM* 2). Att skrivningen icke skall uppfattas som felristning i vanlig mening är emellertid uppenbart; se U 776.

Brate upptager i *Svenska runristare* U 792 bland Balles ristningar. Vissa likheter finnas onekligen med av Balle signerade ristningar, men det är ovisst, om dessa likheter tillåta en attribution. Däremot är det ofrånkomligt, att en och samme person har utfört U 792, Sö 198, 200 och 207; se Sö 198.

793. Ulunda, Tillinge sn.

Pl. 109.

Litteratur: B 633, L 730, D 1: 95; J. Bureus, Fa 6 s. 111 n:r 6 (Caspar Cohl), Fa 5 n:r 471, Fa 1 s. 102, Ff 6 n:r 183 c; J. Rhezelius, Fa 10: 1 n:r 160; Ransakningarna 1667—84; J. Peringskiöld, *Monumenta* 4, bl. 67; O. Celsius, *Svenska runstenar* (F m 60) 1, s. 419; O. F. Kugelberg, Några ord till upplysning om bladet »Enköping» (1863), s. 39; UFT h. 8 (1879), s. 124; R. Arpi, Brev till Vitterhetsakademien 9/5 1895 (ATA); KVHAAkad:s förvaltningsutskotts protokoll 1895, § 63 (ATA); KVHAAkad:s koncepter 1895, s. 70 (ATA); O. v. Friesen, Anteckningar 1902 (UUB), *Upplands runstenar* (1913), s. 45, 46; E. Brate, *Svenska runristare* (1925), s. 64 f.; Handlingar i ATA 1923, 1924, 1927; O. A. Öberg, Längs lands- och vattenväg i Åsunda (i Enköpings Postens julnummer 1936).

Äldre avbildningar: J. Rhezelius, teckning (i Fa 10: 1); J. Bureus, kopparstick (i Ff 6); J. Leitz och J. Har-dorph, träsnitt (i Peringskiölds *Monumenta* 4 och B 633); Dybeck, D 1: 95; v. Friesen, foto 1902 (i v. Friesens samlingar, UUB; återgivet i *Upplands runstenar*, s. 45); O. A. Öberg, foto 1935 (ATA).

Runstenen står 200 m. VNV om Ulunda gård, 200 m. Ö om landsvägen Vindhem—Ullbro, 100 m. Ö om träbron över Enköpingsån, 75 m. ÖNÖ om vadvägen. (85 m. åt V står U 792.)

Enligt Fa 6 stod stenen »J Urlunda giärde i Wärf. kyr. S.»; Fa 5: »Urlunda»; Fa 10: 1: »Wärfrukyrkia Sochn Widh Uhlunda i giärdet»; Ff 6: »Uhlunda». — Om uppgifterna i *Ransakningarna* 1667—84 se U 792. — På träsnittet i Peringskiölds *Monumenta* finnes bläck-anteckningen »Urlunda västra gärde, Tillinge sochn Åsunda härad» (B 633: »[Urlunda] Västra

¹ Undersökning av S. B. F. Jansson aug. 1948; jfr H. Shtetlig i *Fornvännen* 1923, s. 218.

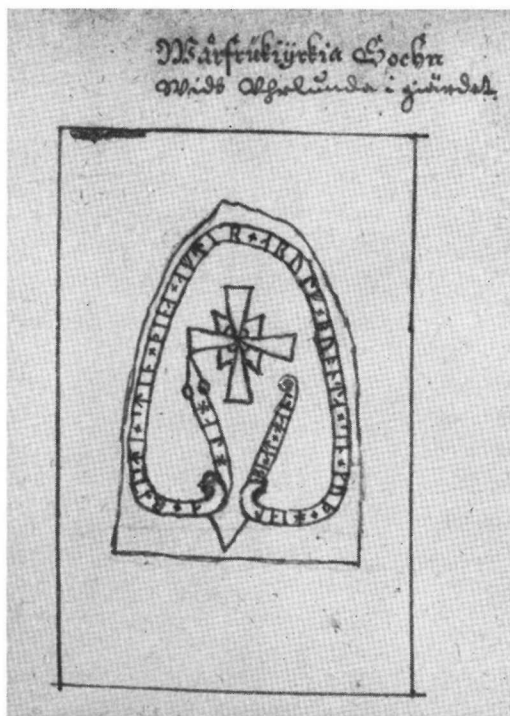

Fig. 235. U 793. Ulunda, Tillinge sn. Efter teckning av Rhezelius.

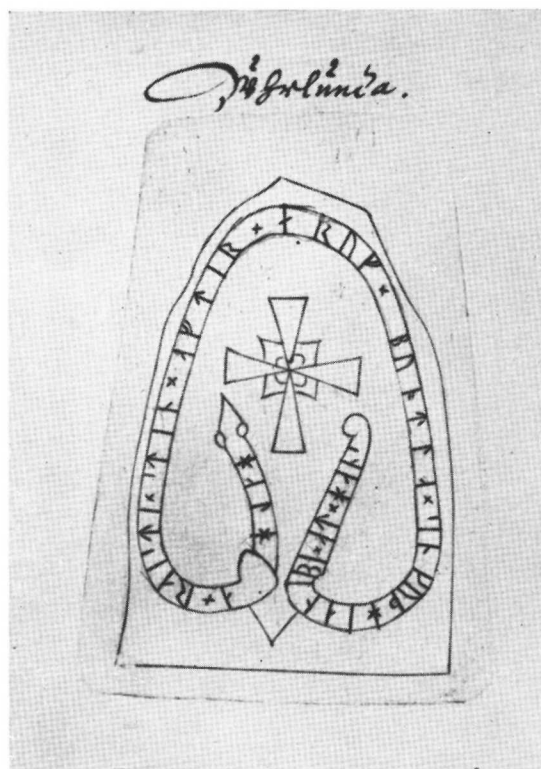

Fig. 236. U 793. Ulunda, Tillinge sn. Efter kopparstick i Ff 6.

gårde»; L 730: »[Urlunda] V. gårde»). — O. Celsius, som undersökte inskriften den »9 oct 1728» — alltså samma dag som han läste U 792 —, antecknar i *Svenska runstenar*: »2 gårdar i Urlunda ligga till Tillinge och 2 till Wårfrukyrka eller Enköping. Stenen ligger i en åker, på den sidan om byn, som weter mot Tillinge, straxt wid Urlunda bro, innan för gårdesgården. Straxt öfer bäckrännilen ett stenkast här i från wid torpet, står en annan curieus sten, om en som *far aflade i Grikum arfa sinum* på ullbro ägor [= U 792].¹

Dybecks uppgifter i *Sveriges runurkunder* äro följande: »Ligger i en åker uti Urlunda vestra gårde mellan byn och Enköpingsån.» Platsen är utmärkt på Geologiska kartbladet »Enköping». I beskrivningen till detta uppger O. F. Kugelberg, att runstenen finnes »på gårdet söder om Ulunda by».

Akademien lämnade den 10/6 1895 markägaren tillstånd att förflytta U 793 och U 792 från deras ursprungliga platser »till närheten af hemmanets manbyggnad»; se vidare U 792. Till all lycka blev denna högst olämpliga, långa förflyttning icke av. Vid v. Friesens besök år 1902 låg U 793 »kullfallen och nedsjunken i den lösa åkern c. 80 m. öster om Urlunda vad öfver Enköpingsån. Säkert ovanligt lågt öfver Mälarens yta. Midt emot D I. 96 [= U 792] på andra sidan vadet». Nära trettio år efter att tillstånd till förflyttningen hade givits, inkom till Riksantikvarieämbetet en ny anhållan i samma ärende. I ett brev till Riksantikvarien av den 20/9 1923 skriver O. A. Öberg: »Härmed får jag vördsamt anhålla att tillstånd måtte lämnas att få flytta en runsten stående, eller rättare sagt liggande, på Ulunda Wårfrukyrka sn. gårde i åkern å hemeg. Johanssons mark... Som ej någon lämplig plats finnes annat än öppen åker

¹ Dessa Celsius' uppgifter inför N. R. Brocman i sitt exemplar av *Bautil* (R 556 a) på B 633. Exemplaret, som tillhör UUB, har på pärmens insida den oriktiga uppgiften, att de »handskrifna anteckningarna äro egenhändiga af Olof Celsius d. ä.»

Fig. 237. U 793. Ulunda, Tillinge sn. Efter B 633.

runt omkring så skulle jag vilja föreslå att stenen finge flyttas omkring 200. mt. och resas på gården där den kunde vara skyddad för åvärkan.» Sannolikt utan vetskap om att tillstånd till en sådan förflyttning redan hade givits svarar Riksantikvarien: »Med anledning av Eder anhållan af den 20 ds, att en runsten (vid Ulunda, i Vårfrukyrka) ... måtte få flyttas till annan plats än den nuvarande ... meddela[s], att svar härpå ej för närvarande kan gifvas. Det blir nog nödvändigt, att någon person härifrån på ort och ställe undersöker förhållandena ... En förflyttning särskildt af en runsten är en sak, som noga måste öfvervägas och vara väl motiverad, ty sedan den skett, har fornminnet ej längre samma värde som förut — i sin ursprungliga miljö.» Den 17/12 1923 skriver hemmansägaren till Riksantikvarien, och nu föreslås en betydligt kortare förflyttning av runstenen: »Med anledning av samtal med Hrr. Öberg i Kävra, angående flyttning av en runsten stående mitt i ett åkerskifte, å min ägande gård Ulunda Tillinge sn. får jag vördsamt anhålla att få flytta densamma, omkring 20. m. till en där gående väg. Flyttningen skulle då ske i vår när åkern ligger i träda.» Platsen besiktigades följande år av Arvid Enqvist. Han rapporterar den 23/11 1924: »Stenen (L. 730) ligger sedan flera år tillbaka mitt ute i åkern, c:a 150 m. väster om gården. Som den nu ligger, är den till stort hinder för arbetet i åkern och dessutom löper den fara att så småningom vittra sönder, då den ligger i ung. 45 graders vinkel med runsidan uppåt. För stenens framtida skydd synes det vara av stor vikt, att den så snart som möjligt får en annan plats. Ursprungligen hade markägaren tänkt sig att få forsla den upp till skogsbacken, varpå gårdsbyggnaderna ligga, för att där resa den. En dylik förflyttning synes emellertid ej vara av behovet påkallad i detta fall, och markägaren ville ej heller hålla fast vid denna sin begäran, när jag framhöll för honom, att endast i yttersta nödfall en sådan förflyttning torde kunna beviljas och under förutsättning, att annan lämplig plats i närheten av stenen ej kan påvisas. I detta fall finnes emellertid en sådan, som torde vara fullt betryggande och lämplig. Som av kartskissen [se fig. 238] framgår, går från gården en körväg, vilken numera ej användes annat än som utfartsväg till åkrarna. Denna körväg går förbi och strax norr om

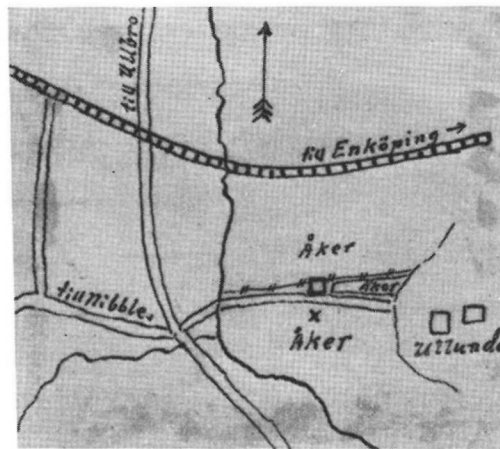

Fig. 238. Skiss av A. Enqvist över platsen för U 793.

den ifrågavarande runstenen ned till ett gammalt vad över ån. På åns andra sida finnes också en runsten. Norr om denna väg går nu en gärdesgård, vilken utgör gräns mellan Johanssons och grannens ägor. Mellan gärdesgården och den gamla vägen är närmast gårdsbacken upptagen en liten triangulär åker. Där denna åker slutar bildas en plan, som aldrig kommer att odlas upp, då man ej kan komma åt att plöja den. Denna plan är c:a 5 × 6 m. och skulle bli en ypperlig plats för runstenen... Ägaren förklarade sig också villig att efter vederbörligt tillstånd flytta stenen hit.» Samma vinter (1924) flyttades U 793 från sin ursprungliga plats; stenen står alltså nu omkring 20 m. N om den plats, där den en gång restes.

O. A. Öberg skriver i *Enköpings Posten* 1936: »På Ullunda mark ett 50-tal meter från vadet står en runsten, som för några år sedan flyttades ett 30-tal meter ur åkern fram till den gamla Eriksgatan.»

Grå granit. Höjd 1,74 m., bredd (nedtill) 1,12 m. Ristningen är ovanligt djup och tydlig. Linjerna äro breda, rundade.

Inskrift:

halha × raisti × stin × pina × aftir × hrulf × buonta × sin × kup hialbi + at hans
 5 10 15 20 25 30 35 40 45 50

Helga raesti stein þenna æftir Hrolf, boanda sinn. Guð hialpi and hans.

»Helga reste denna sten efter Rolf, sin man. Gud hjälpe hans ande.»

Till läsningen: Inskriften börjar och slutar utan sk. Alla **a**-, **n**- och **s**-runor ha svensk-norsk typ. Avståndet mellan 4 **h** och 5 **a** är stort, vilket sannolikt beror på att ytan här är ojäm. 14 **i** och 17 **i** äro ej stungna. 24 **r** har förlorat bistavens översta del i ett stort bortfall. Av 25 **h** återstår endast huvudstavens nedre del samt de yttersta delarna av bistavarna t. v. om hst. 26 **r** har förlorat huvudstavens övre del i samma flagring som har skadat 25 **h**. 27 **u** har förlorat övre delen. I 28 **i** är övre delen av hst skadat. Sk saknas efter 41 **p** och efter 49 **t**. — Cohl (Fa 6): 25 **a**; sk tillägges efter 41 **p** och efter 49 **t**. (Samma läsning i Fa 5 och Fa 10: 1; i Ff 6 är bl. a. 28 **i** överhoppad.) — Hadorph: 25 **h** var enligt teckningen oskadat. — Dybeck: Av 20 **a** har övre hälften ej iakttagits; enligt teckning fanns endast ett kort stycke nedtill. Även 25 **h** markeras som fördärvat. Sk tillägges efter 41 **p** men saknas efter 47 **i**. 53 **s** har icke observerats. — v. Friesens kommentar till sin läsning är, som vanligt, ytterst kortfattad: 20 **a** »helt o. säkert»; »intet kors» efter 41 **p**; »kors säkert» efter 47 **i**; »intet kors» efter 49 **t**. Av fotografiet framgår, att spåren av 25 **h** icke ha observerats.

Namnet *Hælga* är icke vanligt i svenska runinskrifter. Belägg ge U 89, 793, L 235 Tensta kyrka, Sö 9, 290 samt Ög 84 och 148. Dessutom förekommer namnet på en år 1950 påträffad runsten vid Kallerstad, S:t Lars sn; se S. B. F. Jansson i *Fornvännen* 1950, s. 342.

(*H*)*rolfr* har varit ett ovanligt namn. I Uppland ge U 793 och L 784 Hjältberga, Simtuna sn (*hurulfr*)¹ de enda beläggen hittills; se vidare Sö 215, där dock L 666 [= U 756] bör utgå, då namnet är felläst. Skrivningen *hrulf* (ack.) med bevarat *h* framför *r* är ett ålderdomligt drag.

Enligt Brate och v. Friesen har U 793 ristats av Erik, »hvilken i västra Uppland utfört 10 à 15 stenar» (v. Friesen); se vidare U 762.

794. Vindsberga, Tillinge sn.

Pl. 110.

Litteratur: Handlingar 1925 i ATA; S. B. F. Jansson, Runinskriftsinventering i Uppsala län 1941 (ATA), Några okända uppländska runinskrifter (i: *Fornvännen* 1946), s. 269 f.

Äldre avbildningar: O. A. Öberg, foto 1925 (ATA); N. Lagergren, foto 1946 (i Jansson a. a. s. 270).

Runblocket ligger 900 m. VNV om Tillinge kyrka, 160 m. V om landsvägen Vindsberga—Mälby, 140 m. VSV om torpet Nyhem. Över blocket går en kraftledning.

Den första kända uppgiften om ristningen lämnar O. A. Öberg den 27/10 1925. På baksidan av ett fotografi av blocket skriver han: »Runristning å ett större flyttblock liggande i skogskanten intill gårdet på Vindsberga skog intill Mälby egogräns i Tillinge sn. Ena hörnet är bortsprängt stenen är starkt vittrad. Ornamentiken är Livstens, är den känd förut?» I *Runinskriftsinventeringen* 1941 rapporteras, att sprickor finnas i blocket. Dessa sprickor fylldes 1946 genom Riksantikvarieämbetets försorg med stenkitt.

Ljusröd granit. Ristningsytans höjd 1,75 m., bredd 1,60 m. Ytan är knottrig och starkt vittrad; linjerna äro numera ofta mycket grunda och otydliga.

Inskrift:

+ *ik* - ... *pu* - ... *r* + *fa*₁₀*pur* + *sen* +
5 15

... *faður sinn* ...

»... sin fader ...»

Till läsningen: Inskriften, som börjar nedtill och löper åt vänster, har sk före 1 i och i slutet; därigenom komma två sk att stå nära varandra i stenens nedre kant. Av r. 3 återstår endast nedre delen på grund av att ett parti av blockets nedre vänstra kant har slagits bort. Avståndet till 4 *p*, som har förlorat övre delen i samma bortfall, är 21 cm., vilket här har gett plats för minst en runa. 5 *u* är ej stunget. Av r. 6 återstår endast ett kort, otydligt stycke av hst; t. h. om denna skadade hst finnas ojämnheter, som möjligen kunna vara rester av en *r*-bst. Därefter är ristningsytan bortslagen, och ristningen börjar åter upptill t. h. Före 7 *r* är ristningsytan ytterst ojämn, och inga säkra spår av runor kunna iakttagas. 7 *r* är grunt och vittrat. 14 *e* förefaller att vara stunget. (I denna vittrade inskrift är det ej möjligt att fastslå detta med full säkerhet.) Efter 15 *n* finnes ett grunt sk i vilket högra tvärstrecket är skadat.

Som redan O. A. Öberg har iakttagit är ornamentiken i Livstens stil. Allt tyder på att blocket har ristats av honom; se S. B. F. Jansson i *Fornvännen* 1946, s. 271.

Inskriften är för svårt skadad för att tillåta en något så när säker rekonstruktion. Runorna

¹ Namnet har tidigare lästs oriktigt; se S. B. F. Jansson, *Runinskriftsinventering i Uppsala län* (ATA).